

has the potential to address the challenge of gaps between basic language study vs. advanced literature and cultural studies that often exist in university language departments.

References

1. Anderson J. R. Cognitive psychology and its implications (3rd ed.). – NY: W. H. Freeman, 1990.
2. Brinton D., Snow M. A., & Wesche M. B. Content-based second language instruction. – Boston: Heinle&Heinle Publishers, 1989.
3. Crandall J. & Tucker G. R. Content-based instruction in second and foreign languages. // A. Padilla, H. H. Fairchild, & C. Valadez (Eds.) Foreign language education: Issues and strategies. – Newbury Park, CA: Sage, 1990.
4. Curtain H. & Pesola C. A. B. Languages and children: Making the match, Foreign language instruction for an early start grades K–8. – NY: Longman, 1994.
5. Hernández A. Teaching English throughout content-based instruction to EFL beginners at a language institute in Pereira. – Pereira: UNIVERSIDAD TECNOLÓGICA DE PEREIRA, 2012.
6. Snow M.A. Content-based and immersion models for second and foreign language teaching. – Boston, MA: Heinle&Heinle, 2004.
7. Stoller F. Promoting the acquisition of knowledge in a content based course. // J. Crandall & D. Kaufman (Eds.) Content-based instruction in higher education settings. – Alexandria, VA: TESOL, 2002.
8. Wesche M. B. Discipline-based approaches to language study: Research issues and outcomes. // M. Krueger & F. Ryan (Eds.) Language and content: Discipline- and content-based approaches to language study. – Lexington, MA: D.C. Heath., 1993.
9. <https://www.youtube.com/watch?v=n1VXtnh3nnsn>

Василенко І.О.,
старший викладач
кафедри іноземних мов факультету маркетингу
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені В. Гетьмана»

РОЛЬ ЗІСТАВЛЕННЯ МОВ І КУЛЬТУР У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Анотація. У статті розглядаються деякі аспекти актуальної проблеми сучасного стану викладання іноземних мов у процесі підготовки майбутніх фахівців до участі в міжкультурному діалозі.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, представники різних культур, формування особистості, мовленнєві навички, національний характер, лінгвокраїнознавство, засіб спілкування, фонові знання.

Abstract. The article covers some aspects of an urgent problem of a present-day foreign languages teaching in the process of future professional training for participation in a cross-cultural dialogue.

Keywords: intercultural communication, different cultures, identity formation, language skills, national character, culture-oriented linguistics, means of communication, background knowledge.

Актуальність усіх питань, пов'язаних із міжкультурною комунікацією у сучасному світі, обговорювалась уже неодноразово та не підлягає жодному запереченню. На тлі соціальних, політичних та економічних подій, що відбуваються протягом останніх десятиріч, йде активна міграція людей, оскільки перед ними відкриваються нові можливості для працевлаштування та навчання, успішна реалізація яких безпосередньо залежить від взаєморозуміння та поваги до культури партнерів по комунікації. У нових умовах особливого значення набуває усвідомлення проблем міжкультурної комунікації для викладання іноземних мов та, як наслідок, докорінний перегляд методології викладання. Ф. Бацевич у «Словнику термінів міжкультурної комунікації» визначає це поняття як «процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, відчувають лінгвокультурну «чужинність» партнера по спілкуванню, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні» [2, с. 9]. Спробою подолати мовно-культурні перешкоди, які незмінно виникають під час навчання іноземної мови, займається сучасна освіта через дослідження розвитку культури різних народів та прищеплення студентам поваги до інших культур, потреби зрозуміти «чуже» через зіставлення зі «своїм». Тут доречно згадати слова Вільгельма фон Гумбольдта: «Через різноманітність мов для нас відкривається багатство світу і розмаїття того, що ми пізнаємо в ньому,

людське буття стає для нас ширше, оскільки мови у виразних рисах дають нам різні способи мислення і сприйняття» [4, с. 349].

Раніше традиційне викладання іноземних мов, зазвичай, зводилось до роботи з текстами. Таким чином, реалізувалася майже виключно одна функція мови - інформативна, до того ж в досить звуженому вигляді, так як з чотирьох навичок володіння мовою (читання, письмо, говоріння, розуміння на слух) розвивалася тільки одна, пасивна, – читання. При цьому існувало хибне уявлення про комунікативні можливості мови, які насправді зводились до пасивної здатності розуміти текстовий матеріал при повній відсутності мовленнєвих навичок. У вищих навчальних закладах практикувався суто прикладний підхід до викладання іноземної мови. Але ж цілком зрозуміло, що такий підхід унеможлилював реальне спілкування. Сьогодні докорінно змінило вимоги до вивчення іноземних мов та, як наслідок, до їх викладання. Сучасні фахівці в різних галузях знань потребують вміння функціонально користуватись іноземною мовою в будь-яких сферах життя, розглядають її як засіб спілкування, виходячи з того, що кінцевою метою спілкування є взаємне розуміння, яке виникає між співрозмовниками. Отже, перед викладачами іноземних мов стоїть дуже відповідальне завдання – максимально розвинути комунікативні здібності студентів. Для його впровадження в щоденну мовну підготовку необхідно опанувати нові методи викладання, спрямовані на розвиток усіх чотирьох навичок володіння мовою, підготувати принципово нові навчальні матеріали, за допомогою яких можна дійсно навчити майбутніх фахівців ефективно спілкуватися. В умовах підготовки у вищих навчальних закладах це можуть бути наукові дискусії, відкриті лекції, проведені іноземною мовою, реферування та обговорення іноземної наукової літератури, читання окремих курсів іноземними мовами, участь студентів у міжнародних конференціях, що надає можливості для спілкування, здатності розуміти та передавати інформацію.

Проте складність цього завдання полягає в тому, що ефективність спілкування залежить не тільки від якості володіння іноземною мовою, а ще й від багатьох інших факторів, а саме: умов і культури спілкування, правил етикету, володіння невербальними формами вираження думок, наявності глибоких фонових знань тощо. Іншими словами, для успішного подолання мовного бар'єру потрібно подолати бар'єр культурний, спричинений «неповним володінням культурними нормами, прийнятими в конкретній національній лінгвокультурній спільноті» [2, с. 23].

Вивченням проблем, що виникають під час спілкування представників різних культур, займається лінгвокраїнознавство – розділ мовознавства, що вивчає зумовленість мовних явищ і мовних одиниць соціальними факторами. Лінгвокраїнознавство розвиває ідею про необхідність поєднання навчання іноземної мови з вивченням суспільного й культурного життя носіїв мови, оскільки «мова не існує поза культурою, тобто поза соціально набутою сукупністю практичних навичок та ідей, що характеризують наш спосіб життя» [6, с. 185]. Йдеться про необхідність поглибленого вивчення національного характеру, менталітету, стилю життя носіїв мови, оскільки достатній словниковий запас та вміння конструювати граматичні структури не є запорукою адекватного вживання мовних одиниць. Питанням поєднання культурологічних знань із вивченням іноземної мови присвячені роботи В. Андрущенко, Н. Бориско, Н. Висоцької, О. Гриценко, І. Дзюби, І. Закір'янової, В. Калініна, М. Кушнарської, Ю. Пасова, В. Сафонові, О. Тарнопольського та інших. Серед компонентів культури, які додаються до традиційних знань у процесі іншомовної підготовки, першочергове значення надається вивченню традицій та побуту носіїв мови, норм спілкування та щоденної поведінки представників певної культури. Отже, мова йде про включення елементів країнознавства у викладання іноземної мови, тобто заміну традиційного викладання лінгвокраїнознавчим.

До того часу, поки при вивченні іноземних мов у вищих навчальних закладах будуть відкидатися фонові знання про країну, мова якої вивчається, сам процес навчання буде мати виключно інформативний характер, позбавляючи майбутніх фахівців можливості користуватися цією мовою як засобом спілкування в подальшому.

Для того, щоб, розуміючи проблему, перейти до її практичного вирішення, найдоцільніше викладати іноземну мову у зіставленні з рідною мовою та культурою. Такий підхід дає можливість акцентувати увагу на мовних та культурних розбіжностях, а саме: лексичній сполучуваності, у явній еквівалентності деяких слів, синтаксичних конструкціях тощо. Йдеться про необхідність розв'язання так званого конфлікту культур, який призводить до конфлікту мов. Засновники лінгвокраїнознавчого підходу до викладання іноземних мов Є. Верещагін та В. Костомаров підкреслювали особливе значення набуття культурологічних знань водночас

із вивченням іноземної мови: «Дві національні культури ніколи не збігаються повністю, – це впливає з того, що кожна складається із національних та інтернаціональних елементів. Тому не дивно, що треба виробляти у свідомості учнів поняття про нові предмети і явища, що не знаходять аналогії ні у своїй рідній культурі, ні в рідній мові. Оскільки ми говоримо про поєднання в навчальному процесі мови та знань зі сфери національної культури, такий вид викладацької роботи пропонується назвати лінгвокраїнознавчим викладанням» [3, с. 30]. Таким чином, при навчанні майбутніх фахівців іноземної мови як засобу спілкування пропонується враховувати той факт, що їм доведеться здебільшого використовувати її у різних сферах життя, спілкуючись із представниками різних культур, тобто творити міжкультурну комунікацію.

Оскільки розвиток будь-якої національної культури здійснюється насамперед через мовну комунікацію, треба на заняттях приділяти увагу інформації стосовно способу життя людей тієї країни, мову якої ми опановуємо, їхньому менталітету, традиціям, звичкам, тобто тому прошарку фонових знань, без яких не варто сподіватись на вірогідність успішного використання іноземної мови як засобу спілкування. Існує безліч мовних ситуацій, коли людина, що вивчає іноземну мову, майже цілком впевнена, що наслідуює носія мови, правильно вживає граматичні конструкції, підбирає доречні слова для висловлювання своїх думок, але при цьому стикається із культурологічними проблемами, що призводить до непорозуміння між комунікантами. Значні синтаксичні відмінності обох мов, наприклад, впливають на спосіб подання нової інформації: так, в українській мові нова інформація подається в кінці речення, тим самим вона посилюється. В англійській мові, навпаки, важлива інформація стоїть на початку речення. Особливу роль відіграє інтонаційне забарвлення висловлювання, оскільки англійська мова менш емоційна, і різке підвищення інтонації теж може призвести до непорозуміння. Отже, накопичення культурологічних знань, притаманних носіям мови, також відбувається через вивчення граматичних структур, засвоєння лексичних одиниць, сталих виразів, залучення до фольклору, художньої та наукової літератури. Цей мовно-культурологічний симбіоз при наявності певних цілей, які ставлять перед собою викладачі іноземних мов та майбутні фахівці, готові до сприйняття іноземної мови крізь призму культурних норм іншої країни, дає відчутні результати за умови правильно організації процесу навчання.

Більшість студентів сьогодні розуміють, що побудова професійної кар'єри, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці безпосередньо залежать не тільки від їхньої фахової підготовки, але й від високого рівня володіння іноземними мовами. Серед першочергових завдань, що стоять перед учасниками навчального процесу, можна виокремити такі, як накопичення фахової лексики, вдосконалення граматичної компетенції, розвиток навичок перекладу фахової літератури для спілкування у професійному середовищі, вміння писати наукові статті, здатність виступати на міжнародних конференціях та чітко і зрозуміло висловлювати свої думки. Для того, щоб успішно вирішувати ці завдання в умовах професійної іншомовної підготовки студентів до міжкультурної комунікації, треба сформулювати міжкультурну компетенцію як необхідну складову спілкування на міжкультурному рівні.

Література

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Флорій Сергійович Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2009. – 376 с.
2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Флорій Сергійович Бацевич. – К.: Видавництво «Довіра», 2007. – 205 с.
3. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М., 1990. – 246 с.
4. Гумбольдт фон В. Язык и философия культуры / Вильгельм фон Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1985. – 452 с.
5. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. докт. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
6. Сепир Э. Язык. Введение в изучение речи // Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. – М., 1993. – 656 с.
7. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация / С.Г. Тер-Минасова. – М.: Слово, 2000. – 624 с.
8. Шавкун І. Г. Міжкультурна комунікація як складова сучасної менеджмент-освіти / І. Г. Шавкун // Культурологічний вісник Нижньої Наддніпряни. - 2009. - Вип. 23. – с.115–118.

9. Bennett M. J. Basic Concepts of Intercultural Communication: Selected Readings. Yarmouth, ME: Intercultural Press, 1998.

10. Hall E. T., Hall M. Understanding Cultural Differences. Germans, French and Americans. Yarmouth: ME.: Intercultural Press, 1990.

Гавриш М.М.,
кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри німецької мови
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені В. Гетьмана»

УСВІДОМЛЕННЯ ВЛАСНИХ КУЛЬТУРНИХ СТАНДАРТІВ ЯК СУТТЄВИЙ ЧИННИК УСПІШНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. З опорою на теорію культурних стандартів у статті аналізується один з компонентів міжкультурної компетенції, а саме чотири національно-культурних стилі поведінки українців, та розкривається їх позитивний і негативний вплив на результат міжкультурного діалогу.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжкультурна компетенція, культурний стандарт, національно-культурний стиль поведінки, лінгвокультурна спільнота, комунікативний консенсус.

Abstract. Based on the theory of cultural standards, the article describes four typical behavioral patterns of Ukrainians (as part of the intercultural competence) and explains their positive and negative impact on the outcome of the intercultural dialogue.

Key words: intercultural communication, intercultural competence, cultural standards, culture-based differences in behavior, linguo-cultural society, consensus regarding communication.

Усе ширше і тісніше міжнародне співробітництво в політичній, економічній (глобальна економічна інтеграція), культурній та освітній (академічна мобільність студентів і викладачів) сферах, сплеск міграції, «падіння» багатьох кордонів і збільшення туристичних потоків спричиняють стрімко зростаючу частотність та інтенсивність безпосередніх контактів між представниками різних націй і культур, які в більшості випадків є також носіями різних мов. Це означає, що *міжкультурна комунікація*, тобто процес спілкування людей, які належать до різних лінгвокультурних спільнот, стає *визначальним чинником* розвитку сучасного світу, адже від її успішності чи, навпаки, безрезультативності (комунікативні невдачі) залежить вирішення численних справ та проблем у нинішньому глобалізованому просторі, а отже, і вектори його подальшого руху.

Завдяки зазначеним факторам міжкультурна комунікація – вже як дослідницька сфера – інтенсивно формується як окрема наука і утворює в даний час надзвичайно актуальний та динамічний напрям наукових розвідок, адже на відміну від мов, приміром, англійської, які можуть використовуватись як засіб глобального спілкування, не існує глобальних форм вербальної та невербальної поведінки [3, с. 29]. Одне з центральних місць у цих дослідженнях займає поняття *міжкультурної компетенції*, яке, на нашу думку, охоплює щонайменше три важливих складових, а саме:

- знання усталених правил (норм) спілкування і форм поведінки власного соціуму;
- знання аналогічних норм (звичаїв) інших національно-лінгвокультурних спільнот та толерантне ставлення до них;
- узгоджене використання цих знань у стосунках з представниками інших («чужих») культур (знаходження «комунікативного консенсусу»).

Таким чином, міжкультурна компетенція – це комплекс знань та навичок, які дозволяють оцінити особливості міжкультурної комунікативної ситуації і вибрати адекватні мовні та невербальні засоби для уникнення міжкультурних непорозумінь і досягнення комунікативного наміру. Іншими словами, сформована міжкультурна компетенція дозволяє людині реалізувати себе в міжкультурному діалозі, тобто це суттєва (якщо не найважливіша) передумова успішної (результативної) міжкультурної комунікації. Саме такий зміст розкриває і китайська мудрість, яка проголошує, що лише тому буде «даровано» успіх у тисячах зустрічей, хто добре знає, як *інших*, так і *самого себе* [4, с. 9].

Для опису (ідентифікації) національної специфіки поведінкових, у тому числі і комунікативних, норм сучасні науковці використовують різні терміни, одним з яких є «культурний стандарт», введений в науковий обіг німецьким вченим А. Томасом, який займався питання-